

PAASTUAJA VIIES PÜHAPÄEV AD 2021

Mk 12:1–12 (Js 29:13–16; 1Pt 2:4–10)

1 Ja Jeesus hakkas neile¹ mõistu rääkima: «Üks inimene istutas viinamäe ja piiras aiaga ja õõnestas kaljusse surutõrre ja ehitas valvetorni. Siis ta andis selle rentnike kätte ning reisis võõrsile.

2 Ja parajal ajal läkitas ta sulase rentnike juurde, et see võtaks rentnike käest vastu andami viinamäe viljast.

3 Rentnikud võtsid aga sulase kinni, peksid teda ja saatsid minema tühjade kätega.

4 Ja taas läkitas ta nende juurde teise sulase. Sellele nad löid pähe ja teotasid teda.

5 Ja ta läkitas veel teise ja tolle nad tapsid, ja paljusid teisi; mõnda nad peksid, mõne aga tapsid.

6 Üks oli tal veel, tema armas poeg. Lõpuks ta läkitas nende juurde poja, mõeldes: «Ehk nad häbenevad mu poega!?»

7 Need rentnikud aga rääkisid omavahel: «Tema ongi see pärija. Läki, tapame ta ära, ja pärand saab meile!»

8 Ja nad võtsid ta kinni, tapsid ta ära ja viskasid viinamäelt välja.

9 Mida teeb viinamäe isand? Ta tuleb ja hukkab need rentnikud ja annab viinamäe teiste kätte.

10 Kas te pole lugenud seda kirjakohta: Kivi, mille ehitajad tunnistasid kõlbmatuks – seesama on saanud nurgakiviks!?

11 See tuli Issandalt ja on imeasi meie silmis.»

12 Ja nad otsisid võimalust Teda kinni võtta, ent kartsid rahvahulka. Nad ju mõistsid, et Jeesus oli selle tähendamissõna rääkinud nende kohta. Ja nad läksid ära, jättes Ta sinnapaika.

Sissejuhatus

Teise evangeeliumi autoriks on kiriku pärimuse kohaselt Barnabase, Pauluse ja hiljem ka Peetruse kaaslasena olnud Markus, kelle pärisnimeks oli Apostlite tegude raamatu järgi Johannes (Ap 12:12.25; 15:37).²

¹ EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus puudub sõna «neile». Konteksti põhjal on selge, et Jeesus ei rääkinud seda tähendamissõna mitte üldiselt kõigile, vaid ülempreestritele ja vanematele (vrd Mk 11:27). Seepärast tuleks lugemisel täpsustada, kellele Jeesus kõneleb, näiteks: «Jeesus hakkas ülempreestritele ja rahvavanematele mõistu kõnelema...» Ühtlasi aitaks see kuulajail mõista, keda on peetud silmas evangeeliumilugemise viimases salmis, kus öeldakse, et «nad otsisid võimalust Teda kinni võtta...nad ju mõistsid, et Jeesus oli selle tähendamissõna rääkinud nende kohta».

² Nimi Ἰωάννης tuleneb heebrea nimest יוֹחָנָן või יוֹחָנָי ning tähendab «JHWH on armuline», «JHWH on armu andnud», «JHWH armukink». Nimi Μάρκος pärineb ladina keelest ning on tõenäoliselt seotud sõjajumaluse Marsiga.

Kiriku liturgiline traditsioon ei samasta Johannes Markust evangelist Markusega, vaid näiteks Rooma Martüroloogium meenutab neid kahe erineva isikuna:

25. aprillil – «Aleksandrias püha evangelist Markuse sünnipäev. Ta oli apostel Peetruse õpilane ja tõlk; Roomas palusid vennad tal kirjutada evangeeliumi. Seda ta tegi, ja selle lõpetanud, läks Egiptusesse. Kõigepealt ta kuulutas Kristust Aleksandrias ja rajas seal koguduse; hiljem ta vahistati kristliku usu pärast, seoti köidikuisse ning piinati rängalt üle kivide lohistades. Pärast seda hoiti teda vangistuses, kus ta sai esmalt kinnitust ingli külaskäigu ja seejärel Issanda enda ilmumise läbi. Ta kutsuti taeva kuningriiki Nero kaheksandal valitsemisaastal.»

27. septembril – «Foiniikias Bybloses püha piiskop Markus, keda püha Luukas kutsub Johanneseks ning kes oli selle Maarja poeg, keda meenutatakse 29. juunil.»

Kui martüroloogiumis mainitud Nero kaheksas valitsemisaasta evangelist Markuse surma-aastana on õige ning kui Markus kirjutas evangeeliumi Roomas, siis pidi see valmima millalgi enne aastat 60. Ning kui sellele lisada pärimus, et Rooma kristlased³ palusid Markusel kui Peetruse saatjal ja tõlgil talletada kirjalikult see, mida ta oli apostlilt kuulnud, võib Markuse evangeeliumi vaadelda kui Peetruse tunnistust Jeesuse elust, kannatustest, surmast ja ülestõusmisest.

Viimast kinnitab Markuse kavatsetult lihtne ja otsekohene jutustamisstiil ühes tõsiasjaga, et erinevalt teistest evangelistidest keskendub Markus vähem pikkadele jutlustele ja tähendamissõnadele ning rohkem Jeesuse tegudele, sh imetegudele.

Pidades silmas Markuse evangeeliumi tõenäolist koostamisaega ja -paika, joonistub välja ka selle sõnumi eripära: see on suunatud tagakiusatud, kannatavale ja võitlevale kogudusele. Markuse evangeeliumi ülesehitust vaadeldes on tähelepanuväärne, et kolmandiku selle mahust haarab Jeesuse maise elu viimane nädal, iseäranis Tema kannatuse ja ristisurma lugu – ning algusest peale peab Jeesus seisma silmitsi kriitikute, vaenulikult meelestatud kirjatundjate ja ka omaenda jüngrite mõistmatuse ja argusega.

Samuti algusest peale ei tee Markus mingit saladust sellest, kes Jeesus on. Raamat algab sõnadega: «Jeesuse Kristuse, Jumala Poja evangeeliumi algus.» (Mk 1:1) ning juba esimeses peatükis tuleb esile Jeesuse jumalik vägi ja olemus – sellena, kellele kuuletuvad metsloomad ja keda teenivad inglid (Mk 1:13); kelle kutsele järgnedes ollakse valmis jätma silmapilkselt maha kõik endine ja alustama uut, täiesti tundmatut elu (Mk 1:17j); kes ei õpeta mitte «nagu kirjatundjad, vaid nagu see, kellel on meelevald» (Mk 1:22); keda tunnustavad ja kelle sõna kuulavad isegi rüvedad vaimud (Mk 1:24–27).

³ Kuna Markus peab oma evangeeliumis vajalikuks selgitada mitmeid heebrea- ja arameakeelseid väljendeid ja mõisteid, oli tõenäoliselt tegemist endistest paganatest kristlastega.

Kuna, nagu öeldud, suur osa Markuse evangeeliumist käsitleb otsesemalt või kaudsemalt Jeesuse kannatusi ja surma (ning vastuolusid vaimuliku või ilmaliku autoriteedi kandjatega), on selge, et raamatu eesmärgiks ei ole kujutada Jeesust [vaid maise] imetegijana. Kogu oma väest ja meelevallast hoolimata näib Ta viimaks ikkagi lüüa saavat – aga just seeläbi saab Tema lugu neile, keda Temasse uskumise pärast taga kiusatakse, tõeliseks kinnituseks, sest nagu Jeesus ise ütleb, «kui keegi tahab käia Tema järel, siis ta salaku oma mina ja võtku oma rist ja järgnegu Talle» (vrd Mk 8:34).

Kui siinkohal mõelda Markuse evangeeliumi lõpu peale, siis võib-olla ei olegi see, nagu vahel arvatakse, kaduma läinud, vaid autor jättiski meelega, täiesti kavatsetult ja selge eesmärgiga otsad lahtiseks: ingel käsib naistel minna ja Issanda ülestõusmist kuulutada, nemad aga «ei öelnud kellelegi midagi, sest nad kartsid» (Mk 16:8).

Markuse evangeeliumi eesmärgiks on tunnistada Jeesusest kui tõelisest Jumala Pojast, kes on samal ajal ka tõeline inimene,⁴ kes, omades meelevalda nii inimeste kui loomade ja loodusjõudude üle, nii inglite kui kurjade vaimude üle, nii haiguste kui isegi surma üle, pidi siiski kannatama ja surema – selleks, et need, kes Teda järgivad, võiksid ka ise risti kandes ja kannatades, ülimalt tõenäoliselt koguni oma usu pärast surses, saada osa Tema võidust.

See võit – lõplik võit – võib küll praegu veel inimsilme eest varjul olla (võib-olla just seetõttu ei kõnele Markuse evangeelium algselt midagi ülestõusnud Jeesuse ilmumistest), ent on sama kindel ja reaalne nagu kõik need lood, mida Markus on Peetruse kui neid oma silmaga näinu jutustuste põhjal vahendanud. Oluline on mitte usku kaotada, vaid kindlaks jääda, Jeesuse kuulutatud ja Temas teostunud evangeeliumist osa ja aru saada ning seda ustavalt tunnistada.

Selle kinnitusega sobitub hästi ka Markuse evangeeliumi praegune, tõenäoliselt teiste evangeeliumide põhjal hiljem kokku pandud ja lisatud lõpp, milles julgustatakse nii Jeesusesse uskuma kui sellest usust tunnistust andma sõnadega (ühtlasi uskmatuse või usust äralangemise eest hoiatades): «Kes usub ja on ristitud, see päästetakse, aga kes ei usu, mõistetakse hukka. Kuid uskujaid saadavad sellised tunnustähed: minu nimel ajavad nad välja kurje vaime, räägivad uusi keeli, tõstavad paljaste kätega üles mürkmadusid, ning kui nad jooksid midagi surmavat, ei kahjustaks see neid; haiged, kellele nad panevad käed peale, saavad terveks.» (Mk 16:16–18)

⁴ Siinkohal tasub meenutada mitmete Rooma keisrite, sh Nero poolt endale omistatud tiitlit *Divi Filii*, mida võib samuti tõlkida «jumala poeg».

Keelelisi märkuseid

Mõistu – ἐν παραβολαῖς – «tähendamissõnades».⁵ Sõna παραβολή – «tähendamissõna», «võrdlus», «võrdum», «mõistukõne», «õpetussõna» – koosneb lähedust, sarnasust, seotust või ka vastandust tähistavast eessõnast παρά ja verbist βάλλω – «heitma», «viskama», «puistama».

Istutas – ἐφύτευσεν – sõna φυτεύω tähendab «istutama», «vilja kandma panema».⁶

Õonestas kaljusse surutõrre – ὄρουξεν ὑπολήνιον – «kaevas surutõrre».⁷

Valvetorni – πύργον – sõna πύργος – «torn» – tähistab igasugust torni, nii kaitseotstarbelist kui vahitorni.⁸

Andis selle rentnike kätte – ἐξέδετο αὐτὸν γεωργοῖς – sõnasõnalt «andis selle välja maatöölisele/maaharijatele».⁹ Sõna γεωργός koosneb sõnadest γῆ – «[põllu-]maa» ja ἔργον – «töö». Sõna ἐκδίδωμι tähendab «välja/üle andma», ka «rendile andma».

Reisis võõrsile – ἀπεδήμησεν – sõnasõnalt: «läks [selle] rahva juurest ära».

Parajal ajal – τῷ καιρῷ – sõna καιρός tähistab enamasti kindlaksmääratud aega või ajavahemikku, samuti õiget, sobivat aega ja (näiteks ootamise järel) kätte jõudnud aega.¹⁰

Läkitas – ἀπέστειλεν – sõna ἀποστέλλω tähistab enamasti kindla ülesandega läkitamist (määramist).¹¹

Sulase – δοῦλον – sõna δοῦλος tuleneb verbist δέω – «siduma», «kinnitama», «[kellegagi] seotud olema», «[kellelegi] kuuluma» – ja tähistab pigem orja kui «sulast».

⁵ 1739. aasta Piiblis: «tähhendamisse sannade läbbi»; 1968. aasta piiblitõlkes: «tähendamissõnadega».

⁶ Selle salmi sõnavalik näitab, et tegemist oli täiesti uue viinamäe rajamisega.

⁷ 1739. aasta Piiblis: «kaewas asset wina-marja surrotõrrele»; 1968. aasta piiblitõlkes: «kaevas sinna surutõrre»; 1989. aasta Uue Testamendi tõlkes: «õonestas kaljusse surutõrre põhja».

⁸ Viinamäel võis see lisaks olla ka tööliste magamispaigaks.

⁹ 1739. aasta Piiblis: « ma-meeste kätte»; 1968. aasta piiblitõlkes: «aednike kätte».

¹⁰ Uue viinamäe rajamine ja kasvatamine võttis mitu aastat. Rendile antud viinamäe omanik ei oodanud esimese nelja aasta jooksul kasumit, tavaliselt kuulus talle umbes kümnendik saagist (kusjuures rohkem vilja andsid esimestel aastatel viinamäele istutatud köögiviljataimed). Neljanda aasta viinamarjasaak loeti uudseviljaks ning alates viiendast aastast kuulus omanikule umbes pool saagist.

¹¹ Siit tuleneb ka sõna ἀπόστολος – «apostel».

Võtaks...vastu andami viinamäe viljast – λάβη ἀπὸ τῶν καρπῶν τοῦ ἀμπελῶνος – originaalis puudub sõna «andam». Pigem võiks tõlkida «osa saada viinamäe viljast»¹² või veelgi täpsemalt «osa saada viinamäe viljadest»¹³.

Rentnikud võtsid aga sulase kinni, peksid teda ja saatsid minema tühjade kätega – καὶ λαβόντες αὐτὸν ἔδειραν καὶ ἀπέστειλαν κενόν – sõnasõnalt: «ja teda [kinni] võttes [nad] peksid teda ja saatsid ära tühjalt».¹⁴

Lõid pähe – ἐκεφαλίωσαν – sõna κεφαλίω võib tähendada nii «pähe lööma» või «vastu pead lööma» kui arvatavasti ka «näkku lööma».¹⁵

Veel teise...ja paljusid teisi – ἄλλον...καὶ πολλοὺς ἄλλους – on arvatud, et rentnikud võisid pärast kolmel järjestikusel lõikusajal saadetud sulaste tühjalt tagasisaatmist vastavalt tavaõigusele pretendeerida viinamäe omaniku staatusele, seepärast läkitas tegelik omanik neljandal aastal saaki nõudma mitte ühe, vaid palju sulaseid.

Armas – ἀγαπητὸν – sõna ἀγαπητός – «armas», «armastatud» – tuleneb verbist ἀγαπάω, mis tähendab «armastama», «[kellelegi] head soovima», ka «[kellegi järele] janunema/õhkama».¹⁶

Pärija...pärand – ὁ κληρονόμος...ἡ κληρονομία – mõlemad sõnad koosnevad kahest poolest: κληρὸς – «liisk», «liisuosa» – ja νόμος – «seadus», «korraldus», «asjakorraldus».

Isand – ὁ κύριος – sõna κύριος on Uues Testamendis enamasti Jumalale (ja Kristusele) reserveeritud tiitel, algses tähenduses «peremees», «omanik», «isand», «valitseja».

¹² 1739. aasta Piiblis: «winamäe wiljast sama»; 1968. aasta piiblitõlkes: «vastu võtma viinamäe vilja».

¹³ Sõna καρπός on siin mitmuses (mõnes käsikirjas siiski ka ainsuses) – võib-olla viitab see tavale, et viinamäele ei istutatud mitte ainult viinamarju, vaid ka mitmesuguseid köögiviljataimi.

¹⁴ 1739. aasta Piiblis: «saatsid tedda tühjalt ärra». Võib-olla ei ole juhuslik, et siin kasutatakse eelmise salmiga sarnast sõnavara: sulane *läkitati* (ἀποστέλλω) viinamäe viljast *võtma* (λαμβάνω), aga ta ise *võeti* [*kinni*] (λαμβάνω) ja saadeti ära (ἀποστέλλω) tühjalt. – On arvatud, et sõna κενός – «tühjalt» – viitab siin sellele, et tollelt sulaselt/orjalt võeti seegi, mis tal oli, s.t rentnikud käitusid, nagu ei oleks mitte nemad omanikule, vaid omanik neile võlgu, kuid tõenäoliselt peetakse siin siiski silmas üksnes seda, et sulasel ei õnnestunud saada, milleks ta oli läkitatud. Nimetatud hüpoteesi aluseks on tava, et uue viinamäe esimestel aastatel, mil saak oli väike, oli lepingu järgi omaniku kohus tasuda kõige viinamäe harimiseks vajaliku eest.

¹⁵ Võib-olla on siin seos järgneva «teotamisega», s.t ei löödud mitte niivõrd vigastamiseks, kuivõrd häbistamiseks või alavääristamiseks ning seeläbi viinamäe omaniku omandiõiguse vaidlustamiseks. Mõnedes käsikirjades on ilmselt selguse huvides lisatud λιθοβολήσαντες – «kividega visates». 1739. aasta Piiblis: «löid temma Pea lõhki».

¹⁶ Sarnase tähendusvarjundiga on heebrea צַדִּיק – «armastama», «[kellegi järele] õhkama».

Hukkab – ἀπολέσει – sõna ἀπόλλυμι tähendab «hävitama», «purustama», «ära kaotama», «tapma», «hukkama», aga ka «laostama»¹⁷.

Tunnistasid kõlbmatuks – ἀπεδοκίμασαν – sõna ἀποδοκιμάζω tähendab «ära põlgama», «[kõlbmatuna] kõrvale heitma».¹⁸

Kivi – λίθον – sõna λίθος tähendab eeskätt väiksemat sorti kivi, aga ka ehituskivi.

Nurgakiviks¹⁹ – εἰς κεφαλὴν γωνίας – sõna κεφαλή tähendab «pea», sellest tulenevalt ka «peamine» ja «olulisim». Sõna γωνία tähendab «nurk».

See tuli Issandalt – παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη – sõna γίνομαι tähendab «saama», «sündima», niisiis võiks tõlkida ka «see on sündinud/saadud Issandast/Issanda läbi».²⁰

Imeasi – θαυμαστή – sõna θαυμαστός tähendab «imeline», «imepärane», «imeväärne».

Kinni võtta – κρατῆσαι – sõna κρατέω tuleneb sõnast κράτος – «võim», «meelevald», «valitsus» – ja tähendab «meelevalda/võimu omama», «võimust võtma», «[kellegi üle või kedagi oma] meelevalda saama».²¹

Jättes Ta sinnapaika – ἀφέντες αὐτὸν – võiks tõlkida ka «Teda rahule jättes».²²

Sisuline analüüs

Markuse evangeeliumi 12. peatükk jätkab eelnevas peatükis kirjeldatud kokkupõrget Jeesuse ja rahvajuhtide (ülempreestrite ja vanemate) vahel. Erinevalt Luuka evangeeliumist (Lk 19:28–40) ei maini Markus Jeesuse pidulikku Jeruusalemma sisenemist kirjeldades variseride kriitikat, küll aga näitavad Jeesuse teod ja sõnad selgelt, et vastasseis oli tõsine ja ilmselt juba ületamatu: Jeesus neab viljatu viigipuu (Mk 11:12–14.20j), puhastab templi (Mk 11:15–18) ja keeldub vastamast küsimusele oma

¹⁷ See tähendab, et omanik ei pruukinud rentnike tappa, vaid võis nad lihtsalt majanduslikult «hävitada» ehk laostada, tühistades nendega sõlmitud lepingu ning võttes neilt õiguse viinamäel tegutseda ja selle viljast osa saada.

¹⁸ 1739. aasta Piiblis: «kui kolbmatta ärraheitnud»; 1968. aasta piiblitõlkes: «kõrvale heitsid».

¹⁹ Tegemist võib olla nii nurga- kui – nagu vastavate sõnade keeleline sarnasuski näitab – päiskiviga (nagu 1989. aasta Uue Testamendi tõlkes).

²⁰ 1739. aasta Piiblis: «Issandast on se sündinud»; 1989. aasta Uues Testamendi tõlkes: «see sündis Issanda käest».

²¹ Vrd nt δημοκρατία – «demokraatia», «rahva võim/valitsus» – või ὀχλοκρατία – «ohlokraatia», «jõugu/massi võim/valitsus».

²² 1968. aasta piiblitõlkes: «nad jätsid ta rahule».

meelevalla kohta (Mk 11:27–33), jutustades seejärel tähendamissõna ülekohtustest rentnikest²³.

Tähendamissõna viinamäe rentnikest on suunatud otseselt rahvajuhtidele, kes sellest ka ise suurepäraselt aru saavad: «Nad ju mõistsid, et Jeesus oli selle tähendamissõna rääkinud nende kohta.» (Mk 12:12) Kahjuks ei teinud nad sellest õigeid järeldusi – sest kindlasti ei rääkinud Jeesus seda lugu mitte ainult nende hukkamõistmiseks, vaid eeskätt hoiatava kutsena meelearandusele. Selle asemel, et meelt parandada, «nad otsisid võimalust Teda kinni võtta...ja läksid ära, jättes Ta sinnapaika» (Mk 12:12).

Nagu keelelistes märkustes viidatud, sobitub Jeesuse jutustatud lugu väga hästi tollasesse põllumajanduslikku ja võlaõiguslikku konteksti. Tegemist on küllaltki tavalise rendilepinguga, mille tüüptingimused olid enamasti üsna ühetaolised: omanik rajab viinamäe ja annab selle üle rentnikele, kelle ülesandeks on esimese kolme-nelja aasta jooksul teha (suurel määral omaniku rahalisel toetusel) kõik vajalik, et viinamägi võiks hakata head vilja kandma, ning seejärel jagatakse iga-aastane saak juba enam-vähem pooleks.

Tavapärasest erinevaks muutub lugu aga juba esimesel lõikusajal, mil rentnikud keelduvad andmast omanikule talle kuuluvat saagiosa – tõenäoliselt vaid üht kümnendikku, mille mõtteks ei ole mitte niivõrd saadav kasum, kuivõrd omandiõiguse kinnitamine. Sama kordub teisel ja kolmandal aastal, ning kui omanikul ka pärast seda ei õnnestu oma autoriteeti maksma panna, on oht, et ta võib oma viinamäest päris ilma jääda – niisugune oli tavaõigus.

Paraku ei aita õiglust jalule seada ka rohkemate tunnistajate saatmine neljandal aastal – rentnikud teotavad läkitatud, peksavad nad läbi ja saadavad tühjalt tagasi, koguni tapavad mõned neist. Viimaks ei jää omanikul üle muud kui saata oma poeg – sest ta ise viibib endiselt võõrsil, kuhu ta oli suundunud kohe pärast viinamäe rentnike kätte usaldamist.²⁴

Kui seda tähendamissõna tänapäeval lugedes võib rentnike arutlus, et «tapame ta ära, ja pärand saab meile», tunduda absurdseks, siis eelnevat silmas pidades oli see Jeesuse-aegse arusaama järgi vähemalt mingil määral mõeldav. Rentnikud võisid arvata, et omanik on omandiõiguse täielikult oma pojale üle andnud (võib-olla isegi võõrsil surnud), ja seega jääks viinamägi poja surma järel peremeheta. Või lootsid nad, et omanik on andnud pojale kaasa oma eksemplari rendilepingust, mille hävitamise järel ei jääks talle enam mingit tõendusmaterjali.

²³ Matteuse evangeeliumis eelneb viimasele tähendamissõna kahest pojast (Mt 21:28–32).

²⁴ Mõned kommentaatorid arvavad (tundub, et veidi meelevaldselt), et Jeesus võis silmas pidada, et viinamäe omanik oligi välismaalane – see selgitaks paremini rentnike vaenulikku suhtumist temasse.

Igatahes olid rentnikud üpris kindlad, et nende positsiooni viinamäel ei saa miski kõigutada. Nad võtsid omaniku poja «kinni, tapsid ta ära ja viskasid viinamäelt välja» (Mk 12:7) – viimase mõtteks oli ühelt poolt ilmselt soov hoida viinamägi valatud verest rüvetamata²⁵, teisalt aga ilmselge demonstratsioon sõnumiga, et oma poja käekäiku silmas pidades hoidku omanik viinamäest edaspidi heaga eemale.

Nii see asi muidugi ei jää, vaid viinamäe omanik «tuleb ja hukkab need rentnikud ja annab viinamäe teiste kätte» (Mk 12:9).

Jeesuse kuulajatele oli täiesti kindlasti arusaadav nii selle jutustuse tähendus kui ka selles kasutatud keskse pildi allikas: «Ma tahan nüüd laulda oma armsamast, mu armsama laulu tema viinamäest. Mu armsamal on viinamägi viljakal mäenõlvakul. Ta kaevas ja puhastas kividest ning istutas häid viinapuid; ta ehitas selle keskele torni, ta raius sinna ka surutõrre. Siis ta ootas, et see kasvataks häid kobaraid...» (Js 5:1j)

Nagu prohvet Jesaja otsesõnu ütleb, on «Iisraeli sugu Vägede Issanda viinamägi ja Juuda mehed Tema lemmikistandik» (Js 5:7). Erinevalt Jesaja laulust ei ole Jeesuse tähendamissõnas aga probleemiks mitte see, et Issanda viinamägi kannaks heade kobarate asemel roiskunud vilja, s.t õiguse ja õigluse asemel täidaksid maad ülekoorus ja hädakisa (vrd Js 5:2.4.7), vaid pigem see, et need, kelle kätte on usaldatud viinamäe eest hoolitsemine, on hakanud iseennast selle peremeesteks pidama ja ei hooli enam omaniku tahtest ega õigustest.

Viinamäe omanik on muidugi Jumal ning rentnike all peab Jeesus silmas rahvajuhte, eeskätt ülempreestrid, vanemaid ja kirjatundjaid (viimaseid eriti kui neid, kelle peamiseks ülesandeks on mitte ainult ise Pühakirja uurida, vaid ka selle eest hoolitseda, et rahvas tunneks Issanda Seadust ja selle järgi elaks).

Sulased või orjad, keda omanik vilja nõudma saadab, kujutavad prohveteid. Nende läkitamine oma rahva – eeskätt rahvajuhtide – juurde, näitab, kuivõrd Jumal hoolib oma rahvast: Ta ei taha patuse surma, vaid et see pöörduks ja elaks (vrd Hs 18:23; 33:11). Vili, mida Issand oma viinamäelt ootab, on õigus ja jumalakartus, ning see, et viinamäe rentnikud keelduvad omanikule tema osa andmisest, tähistab ilmselt nii seda, et neil ei ole midagi ette näidata, kuna nad ise elavad ülekohtus, ahvatledes seeläbi ülekohtule neidki, kes on allutatud nende juhtimisele, kui ka seda, et nad on tegelikult üksnes Jumalale kuuluva autoriteedi omistanud iseendale²⁶.

²⁵ Milline ironia: nagu rüvetaks viinamäel sooritatud mõrv seda vähem kui mõrvatu sinnasamasse matmine!

²⁶ Vrd Ap 5:27jj: «Ja ülempreester küsis neilt: «Eks me ole teid rangelt keelanud õpetamast selle nimel? Ja vaata, te olete Jeruusalemma oma õpetusega täitnud ja tahate selle inimese vere tuua meie peale!» Peetrus ja teised apostlid kostsid: «Jumala sõna tuleb enam kuulata kui inimese sõna.»»

Kui seniõeldu näib oma ülekohtut tauniva ja meeleparandusele kutsuva sõnumiga mahtuvat üsna tavapärase prohvetikuulutuse raamesse, siis järgnevalt astub Jeesus suure sammu kaugemale, nii et õigupoolest ei olegi siin enam tegemist [ainult] tähendamissõnaga ülekohtustest rentnikest (s.t Iisraeli rahva truudusetutest juhtidest), vaid Jeesuse kui Lunastaja surma ja ülestõusmise – ning sellele järgneva uue jumalarahva sünni – ettekuulutusega.

Viinamäe omaniku «armas poeg» on Jumala armas ja ainusündinud Poeg, kes on tulnud, et oma viinamägi – s.t oma rahvas – omaenda elu hinnaga tagasi võita. Mitte ainult ülekohtused rentnikud ei otsusta, et Ta peab surema, vaid Ta on seda ise ette teadnud ja ette näinud, ette teades ja nähes ka sellest tõusvat igavest kasu – sarnaselt sellega, mis võrsus ammu, aastasadu varem aset leidnud sarnasest olukorrast, milles samuti üht armsat poega eemalt lähenemas nähes tema oma vennad ütlesid: «Tulgem nüüd, tapkem ta ära...» (1Ms 37:20)

Viinamäe omaniku poeg võeti kinni, tapeti ja visati viinamäelt välja. Ka Jeesuse vastased otsisid võimalust Tema kinnivõtmiseks (Mk 12:12), ja kui see neil esialgu ebaõnnestus, siis nad ei jätnud enne, kui olid Ta viimaks ikkagi kätte saanud ja hukata andnud. Jeesus kannatas «väljaspool väravat», et oma «vere läbi pühitseda rahvast» (Hb 13:12), ning Tema kannatusest ja surmast on võrsunud uus jumalarahvas, uus viinapuu, mille oksad on need, kes Temasse usuvad ning Tema armu väest ja Tema Vaimu elujõust head vilja kannavad (vrd Jh 15:1–8).

Kui vaatame Jeesuse Jeruusalemma sisenemisele järgnenut, siis näeme, et kolm Markuse evangeeliumis kirjeldatud sündmust illustreerivad sedasama, millest räägib tähendamissõna viinamäe rentnikest: nii viljatu viigipuu needmine kui templi puhastamine kõnelevad sellest, et Jumal ei leia oma rahva juurde – ega isegi oma pühamusse – tulles seda vilja, mida Tema rahvas Talle võlgneb, ning ülempreestrite ja vanematega toimunud vaidlus autoriteedi üle on üpris sarnane viinamäe omaniku ja rentnike vastavasisulise vastasseisuga. Jumal on teinud oma rahvaga lepingu ja Tema rahvas, eriti selle juhid, on sellest kinnipidamisel ja oma kohustuste täitmisel haledalt läbi kukkunud.

Jumala viimaseks sõnaks ei ole siiski mitte viinamäe rentnike hukkamine, vaid oma armsa Poja hukkamise hinnaga oma viinamäe uuendamine ja sellele värske tulevikulootuse andmine. Sellest, mis näib olevat lõplik lüüasaamine, sünnib midagi uut ja enneolematut: «Kivi, mille ehitajad tunnistasid kõlbmatuks – seesama on saanud nurgakiviks! See tuli Issandalt ja on imeasi meie silmis.» (Mk 12:10j)

Tegemist on 22. salmiga 118. psalmist, millest üks teine salm oli kõlanud juba eelmises peatükis Jeesuse Jeruusalemma sisenemise kirjelduses: «Õnnistatud olgu see, kes tuleb

Issanda nimel!» (Mk 11:9; vrd Ps 118:26) Küllap Jeesusel oli viinamäe rentnike tähendamissõna jutustades, eriti omaniku poja surmast kõneldes, meeles ka sama psalmi 17. salm, milles on öeldud: «Ei ma sure, vaid jään elama, ja jutustan Issanda tegusid!» Niisiis kinnitab Jeesus siin mõistuloo kaudu sedasama, mida oli varem juba mitmel korral oma jüngritele otsesõnu ütelnud: «Vaata, me läheme üles Jeruusalemma ja Inimese Poeg antakse ülempreestrite ja kirjatundjate kätte ning need mõistavad Ta surma ja annavad paganate kätte ning need teotavad Teda ja sülitavad Ta peale ja piitsutavad Teda ja tapavad Ta ära ning kolme päeva pärast tõuseb Ta üles.» (Mk 10:33j)

Jeesuse vastased ei jää muidugi rahule, aga esialgu ei saa nad midagi teha, sest nad «kartsid rahvahulka», seepärast jätavad nad Ta sinnapaika (Mk 12:12). Järgmiseks saadetakse Jeesuse juurde erinevaid provokaatoreid, et leida mõni hea ettekääne Tema kinnivõtmiseks – me teame, et viimaks see õnnestus, ning teame ka, kuidas kõik lõppes: Sellest, kes kõlbmatuna kõrvale heideti, saigi viimaks imeline nurga- või päiskivi, kelles «kogu hoone kokkuliidetuna kasvab pühaks templiks Issandas» ja kelles meidki «ehitatakse Jumala eluasemeks Vaimus» (Ef 2:20j).

Jutluseks

Viienda pühapäevaga algab paastuaja teine pool, mida nimetatakse ka kannatusajaks (nagu pühapäeva ennast Kannatuse pühapäevaks).

Pühapäeva ladinakeelne nimi *Judica* – «mõista [mulle] õigust» – tuleneb missa vanakiriklikust algussalmist Ps 43:1j: «Mõista mulle õigust, oh Jumal, ja aja mu asja halastamatu rahva vastu! Päästa mind petise ja ülekohtuse mehe käest! Sest Sina oled mu Jumal, mu tugev kaitse.» Tegemist on psalmiga, mis väljendab igatsust pühakoja ning samaaegselt ka jumaliku valguse ja tõe järele ning mis on läänekiriku traditsioonilises liturgias tuntud pea iga missa alguses seisvate astmepalvete osana, mida palutakse enne, kui preester astub üles altari juurde.

Paastuaja viienda pühapäeva vanakiriklikuks Evangeeliumiks (Jh 8:46–59) on Jeesuse vaidlus juutidega, kes süüdistavad Teda selles, et Ta, kurjast vaimust juhitud, teotavat Jumalat, ning kellele Jeesus näitab vastuseks, et Teda mitte kuulda võttes demonstreerivad juudid ise, et nad ei ole Jumalast ega tõelised Aabrahami lapsed. EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi loetakse seda Evangeeliumi kolmandal lugemisaastal paastuaja kolmandal pühapäeval.

EELK lugemiskava järgi on paastuaja viienda pühapäeva kolmanda lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Js 29:13–16) prohvetisõnad Iisraeli rahva silmakirjalikkusest ja põikpäisusest, millega üritatakse Jumalat petta ning Tema autoriteedile vastu hakata.

Kolmanda lugemisaasta Epistel (1Pt 2:4–10) on valitud tõenäoliselt lähtudes seda Evangeeliumiga ühendavast psalmitsitaadist (Ps 118:22). Epistel kõneleb Kristusest kui elavast, inimeste poolt põlatud kivist, kes on saanud uue jumalarahva kui vaimuliku koja nurgakiviks, olles samaaegselt «komistuskiviks» ja «pahanduskaljaks» neile, kes Temasse ei usu.

Paastuaja viienda pühapäeva keskmes on valmistumine Kristuse saatmiseks Tema kannatuse- ja ristiteel. Evangeelium näitab selgelt, et Jeesus teab, mis Teda ees ootab: Ta on tulnud, et anda oma elu lunaks paljude eest, et Tema surmast võrsuks uue elu vili.

Ometi ei tohi jätta tähelepanuta ka Evangeeliumis ja teistes pühakirjalugemistes kõlavat hoiatust nii neile, kelle kätte on usaldatud Jumala rahva juhtimine (sealhulgas selle eest hoolitsemine, et Issanda viinamägi kannaks head, s.t õiguse ja jumalakartuse vilja), kui ka Jumala rahvale endale, sest viinamäe omanik ei oota mitte ainult rentnike ustavust, vaid ka head viljasaaki. Niisiis on tegemist nii julgustava kui ka tõsisele meelesparandusele kutsuva evangeeliumiga, mille sõnumi võib muuhulgas võtta kokku Epistli sõnadega: «Saage pühaks preesterkonnaks, kes toob vaimulikke ohvreid, mis on Jumalale meelepärased Jeesuse Kristuse kaudu.» (1Pt 2:5)

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenäiteks:

1. Jeesus pöördub tähendamissõnas eeskätt Iisraeli rahva juhtide poole: nende ülesanne on hoolitseda selle eest, et Jumala viinamägi kannaks head vilja. See ei tähenda, et vastutavad ainult juhid, vaid Jumal ootab õiguse vilja – «vaimulikke ohvreid» – kõigilt oma lastelt. Nii peavad neid sõnu võtma tõsiselt küll eeskätt need, kelle kätte Jumal on usaldanud oma rahva juhtimise ja õpetamise, aga nende kõrval ka kõik, kes selle rahva hulka kuuluvad.
2. Selleks, et kanda õiguse vilja ja elada Jumala tahte järgi, on vaja allutada ennast Tema autoriteedile, tunnustada Tema omandiõigust.²⁷ Aga samal ajal – või veelgi enam – on vaja Teda usaldada ja teada, et Jumal ei läkita oma sõnumitoojaid meie juurde mitte niivõrd selleks, et meilt midagi nõuda, vaid eeskätt selleks, et meile kinnitada, kui väga Ta meist hoolib. Vahel võib näida, et Jumal on «reisunud võõrsile», kuid tegelikult ei ole Ta meid mitte kunagi silmist kaotanud.
3. Jumala armastus meie vastu on läinud nii kaugemale, et Ta on andnud oma armsa Poja meie eest – selleks, et need, kes Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad, ei hukkuks, vaid võiksid pääseda ning kanda vilja pühitsuseks ja igaveseks eluks (vrd Rm 6:22). Jumal on teinud oma Pojast uue elu nurga- ja päiskivi: Temas kokkuliidetuna kasvab Tema rahvas pühaks templiks ja Jumala enda eluasemeks Vaimus (vrd Ef 2:21). Selle hinnaks on olnud Jumala armastatud Poja kannatused ja surm.

²⁷ Vrd 1Pt 29j: Teie...olete...omandrahvas...kes te muiste polnud rahvas, nüüd aga olete Jumala rahvas.